

„За Земята“ подаде жалба до Европейската комисия срещу недостатъците на българския план за енергетика и климат

Българският план за енергетика и климат погазва законодателството на Европейския съюз за възобновяема енергия, декарбонизация, енергийна ефективност и социална справедливост, поставяйки под риск както климатичните цели, така и благосъстоянието на хората и конкурентоспособността на икономиката. Това се казва в жалбата на Екологично сдружение „За Земята“ подадена на 09.04.2025 г., до Европейската комисия относно сериозните пропуски в окончателната версия на Интегрирания план за енергетика и климат (ИНПЕК) на България. Тя бе качена на сайта на ЕК на 15 януари 2025 г.¹ без текущо обществено обсъждане.

„За Земята“ настоява Европейската комисия да открие процедура за нарушения относно съдържанието на българския план за климата, докато не бъдат изпълнени изискванията на ЕС за прекратяване на субсидиите за изкопаеми горива и насочване на средствата към енергийна ефективност и ВЕИ, както и конкретни мерки срещу енергийната бедност и пълноценно включване на обществото в процеса на вземане на решения. В рамките на 12 месеца комисията трябва да разгледа жалбата и да реши дали да започне процедура.

Планът включва енергийно моделиране (сценарий с допълнителни мерки WAM (With additional measures), който е избран да ни води към климатична неутралност до 2050 г. Но вместо да видим допълнителни мерки, виждаме по-скоро сбор от съществуващи политики и проекти, което е и нарушение на Регламента за управление на Енергийния съюз.

Буди притеснение, че България е поставила твърде ниска цел за енергийна ефективност, която ще доведе до недостатъчно намаление на емисиите (-0.4 Mtoe), залага се пропуск в поглъщането на CO₂ (-1.5 млн. тона)². Ниските цели за възобновяема енергия и намаляване на емисиите на парникови газове пък нямат нужната правна рамка и финансова обосновка. Това означава, че възможността да превърнем икономиката в модерна и конкурентна се пропилява с лека ръка.

Резултатите от промяната на климата вече се усещат в Европа по данни на Европейската агенция за околна среда. Загубите от екстремни климатични прояви в периода 1980-2023 г. в държавите-членки на ЕС са оценени на на 738 милиарда евро³.

¹ https://commission.europa.eu/publications/bulgaria-final-updated-necp-2021-2030-submitted-2025_en

² ECNO, Delivering the EU's 2030 climate and energy targets: Gaps in national contributions and policies, <https://climateobservatory.eu/delivering-2030-targets-gaps-national-contributions-and-policies>

³ <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/economic-losses-from-climate-related>

Транспортът е източник на значителна част от емисиите с цели 22%, но политиките за декарбонизация са вяли и неясни. В същото време субсидиите за замърсителите продължават — въпреки че официално твърди обратното, България продължава да подкрепя с държавна помощ работата на остарели технически и морално тецове като „Марица Изток 2“, „Брикел“, „Бобов дол“. Над 90% от субсидиите нямат крайна дата или са след 2030 г. Да се надяваме в тези условия да развием конкурентна и независима енергийно икономика е изключително недалновидно.

Настоящият план за енергетика и климат ни отдалечава от възможните решения за справяне с климатичната криза чрез отклоняване на средства и ново заключване в ядрени реактори, в приоритетно проучване на залежите на нефт и изкопаем газ в Черно море и др.

В ИНПЕК липсват и цели за намаляване нивата на енергийната бедност, както и механизми за подпомагане на уязвимите групи, не е създадена и Национална обсерватория за енергийна бедност, нито се знае как ще се идентифицират домакинствата в енергийна и/или транспортна бедност, бенефициенти по свързания Социалния план за климата. За държава с близо 30% енергийно бедни, тези пропуски са проиграване с лека ръка на ценна възможност за овладяване на енергийната бедност.

Далеч от добрите практики е не само формалното поставяне на цели, но и начинът, по който беше изготвен самият план. Сроковете за консултация бяха кратки, липсваше прозрачност, а критиката на експерти и общественост не беше взета предвид. Не са проведени оценки за въздействието на плана върху околната среда и климата.

„България рискува да забави изпълнението на климатичните си ангажименти, а това ще задълбочи социалното неравенство и ще застраши конкурентоспособния и сигурен енергиен преход. Искаме ЕК да изиска незабавни корекции, за да имаме реален, а не фиктивен план за устойчиво бъдеще“, коментира Радостина Славкова от „За Земята“.

Анекс: Брифинг на основата на жалбата

БРИФИНГ

На 9 април „За Земята” подаде жалба до Европейската комисия относно качеството на окончателната версия на Интегрирания план енергетика и климат (ИНПЕК).

Сигнализирахме Европейската комисия относно сериозни пропуски в окончателната версия на ИНПЕК, която бе качена на сайта на ЕК на 15 януари 2025 г.⁴ без текущо обществено обсъждане.

Жалбата е разделена на 4 части:

- A. Съответствие с целите в областта на климата и енергетиката
- B. Субсидии за изкопаеми горива
- C. Цели в областта на енергийната бедност и съответствие със Социалния план за климата (СПК)
- D. Участие на обществеността и достъп до информация

A. Съответствие с целите в областта на климата и енергетиката

България не си е поставила достатъчна цел в една от целите за енергийна ефективност - за ниво енергийни спестявания в крайното енергийно потребление (КЕП), нито пък има нужните политики и мерки, за да постигнат тази цел, както изисква преработеният текст на Директивата за енергийна ефективност. Европейската обсерватория за неутралност на климата (ECNO) установи, че посочените от България политики и мерки биха постигнали намаление в крайното потребление на енергия само от 8,8 Мтое до 2030 г., като прогнозираните пропуски са в размер от - 0.4 Мтое. Тези прогнози показват, че политиките са недостатъчни, за да се справят с необходимия принос.

България също така не е определила подходящи политики и мерки за постигането на изброените по-долу цели:

- Намаляване на емисиите на парникови газове с 10% съгласно Регламента за разпределяне на усилията
- Общото нетно поглъщане на въглероден диоксид до 2030 г. съгласно за Регламента земеползването, промените в земеползването и горското стопанство (ЗПЗГС)
- Националния принос към целта за използване на енергия от възобновяеми източници до 2030 г.

Относно намаляването на емисиите на парникови газове с 10% съгласно Регламента за разпределяне на усилията - за отраслите “Транспорт” и “Сгради”, България е включила само мерки, които вече са използвани и не са подходящи за декарбонизацията на

⁴ https://commission.europa.eu/publications/bulgaria-final-updated-necp-2021-2030-submitted-2025_en

секторите. Също така, макар че транспортният отрасъл е отговорен за 22% от националните емисии на парникови газове, ИНПЕК не включва прогнозите WEM и WAM.

По отношение на общото нетно поглъщане на въглероден диоксид до 2030 г. съгласно чл. 4, параграф 2 от Регламента за ЗПЗГС, докладът на Европейската обсерватория за климатична неутралност (ECNO): „Постигане на целите на ЕС в областта на климата и енергетиката за 2030 г: Пропуски в националните приноси и политики“ посочва прогнозен недостиг от -1,5 млн. тона еквивалент на CO₂ спрямо целта за ЗПЗГС, въз основа последните налични изходни данни на ЕАОС (средно за периода 2016 - 2018 г.).

Относно националния принос към целта за възобновяема енергия за 2030 г. - в жалбата се посочва, че в ИНПЕК липсват достатъчно мерки за подкрепа на активните клиенти (произвеждащи потребители) и за създаване на енергийни общности.

В. Субсидии за изкопаеми горива

България твърди, че не „предоставя енергийни субсидии, включително и за изкопаеми горива”, като същевременно прави това (предоставяме примери в жалбата), което означава, че изискването спрямо Регламента за управление да се уточни как и кога възнамерява да прекрати субсидиите за изкопаеми горива е нарушено.

С. Цели за енергийна бедност и съответствие със СПК

България не е направила оценка за броя на домакинствата, живеещи в енергийна бедност и също така не е определила национална цел и срокове за намаляване на енергийната бедност. В ИНПЕК се посочва, че през 2023 г. 1 809 000 души (не домакинства) са в състояние на енергийна бедност, което обхваща 28% от населението на България - 6 445 481 души. Предвид, че това е значителен процент от населението, България би трябвало да посочи цели и срокове за намаляване на енергийната бедност.

Д. Участие на обществеността и достъп до информация

В процеса на участие на обществеността имаше няколко недостатъка в нарушение на чл. 10 и приложение I към Регламента за управление:

- Прекалено кратки сроковете за участие в общественото обсъждане;
- Неадекватно обобщение обобщение на изразените становища;
- Актуализираният ИНПЕК не предоставя достатъчна информация относно това как окончателната версия взема предвид обратната връзка;
- Към датата на представяне на актуализирания ИНПЕК в ЕК не е публикуван екологичен доклад и не е извършена оценка на потенциалните последици за засегнатите от плана зони.

Приложение:

А. Политики и мерки относно целта за ВЕИ

1. Конкретните цели и стриктните политики и мерки по отношение на децентрализираната и демократизирана енергиен система са от ключово значение за постигането на целите за внедряване на ВЕИ, например конкретни цели за броя на домакинствата, които ще станат активни клиенти (произвеждащи потребители) до 2030 г. и 2050 г., и за дела/броя на енергийните общности. Това е необходимо за постигане на целите за ВЕИ в отрасъл електроенергия, но също така и за отраслите отопление и охлаждане и за транспорт.
2. Прогнозираното използване на вятърна и слънчева енергия не е балансирано, което може да застраши постигането на дългосрочната цел на България за ВЕИ. Регулаторната рамка за офшорната вятърна енергия и Зоните за ускорено внедряване на енергия от възобновяеми източници по отношение на вятърна енергия все още не са завършени, което възпрепятства изграждането на необходимия капацитет.
3. Растежът на слънчевата енергия се случва с цената на нарушения, като например появата на соларни паркове в територии от НАТУРА 2000 или върху висококачествени земеделски земи. За да се предотврати това да се случи при изграждането на нови соларни и вятърни паркове, препоръчахме да се определят приоритети и конкретни цели за процента и мощности за производство възобновяемата енергия, изградени върху рекултивирани земи или зони, увредени от икономически дейност, както и да се определят Зони за ускорено внедряване на ВЕИ по отношение на слънчева енергия.
4. Необходимо е да се адресира административната тежест при процедури за поддръжка на мрежовата инфраструктура.

В. Цели и мерки спрямо Регламента за разпределяне на усилията

1. Българският ИНПЕК не включва цели и пътни карти по отрасли за намаляване на емисиите на парникови газове за всички отрасли, като липсата на транспортен сектор с 22% от емисиите на парникови газове е най-сериозна.
2. Актуализираният ИНПЕК включва вече съществуващи мерки, които България предприема през последните 15 години, като единствени инструменти за постигане на по-устойчива транспортна система. Тези мерки, които зависят основно от програмите на фондовете на ЕС, не са довели до съществена промяна в отрасъла, дори и въпреки мащабните целеви инвестиции в градския транспорт.

С. Цели и мерки за енергийна ефективност (ЕЕ)

1. Според ИНПЕК до 2030 г. ще бъде обновен 8% от съществуващия сграден фонд в България. В нарушение на Регламента за управление WAM сценарият за политики и мерки за енергийна ефективност включва само съществуващи мерки, но не и допълнителни такива. Окончателният проект на ИНПЕК потвърждава, че съществуващите политики трябва да бъдат засилени, но това ще стане в рамките на разработването на бъдещ Национален план за обновяване на сградите.
2. Все още липсва механизъм, който да подкрепя сградното обновяване на еднофамилни сгради или пък дълбокото сградно обновяване, липсва приоритизация на енергийно бедните домакинства или на сградите с най-ниски показатели.

D. Оценка на енергийната бедност, цели и мерки.

1. Не е ясно как е направена оценката на хората в енергийна бедност, нито пък коя ще институцията, която ще определи бенефициентите по Социалния план за климата (СПК). България също така не е представила оценка на броя на домакинствата, живеещи в транспортна бедност, поради което не е ясно как в рамките на СПК ще бъдат направени необходимите оценки и включени мерки по отношение на транспортната бедност. Също така, правителството не е изпълнило задължението си спрямо националното законодателство (чл. 8 от Закона за енергетиката) да изготви дългосрочна програма за намаляване на енергийната бедност с цели за 2030, 2040 и 2050 г.
2. Все още не е създадена и не е започнала да функционира Национална обсерватория за енергийна бедност - ангажимент, поет в ИНПЕК. Нейното създаване е необходимо и поради факта, че тази организация ще определи кои уязвими групи попадат в енергийна и транспортна бедност. Понастоящем не съществува никаква информационна система и не е ясно как ще се извършва определянето на бенефициентите по СПК.

II. Субсидии за изкопаеми горива

Макар че България твърди, че „не предоставя енергийни субсидии, включително за изкопаеми горива“, в доклада на ЕК за енергийните субсидии в ЕС за 2024 г. се твърди, че българските субсидии за изкопаеми горива спрямо БВП надвишават средните за ЕС⁵. В допълнение на това, около 90 % от съществуващите субсидии за изкопаеми горива в България са с крайна дата след 2030 г. или изобщо нямат крайна дата.⁶

⁵ Доклад за енергийните субсидии в ЕС, 2024 г., COM(2025) 17 окончателен от 28.1.2025, Фиг. 16.

⁶ Доклад за енергийните субсидии в ЕС, 2024 г., COM(2025) 17 окончателен от 28.1.2025, Фиг. 15.

В приложението към жалбата се изброяват някои от най-значимите субсидии за изкопаеми горива, които България предоставя в момента - **субсидии за държавната ТЕЦ „Марица Изток 2“**, **субсидии за високоефективно комбинирано производство на енергия** (преференциални цени и премии и за силно замърсяващи ТЕЦ като „Брикел“ и „Бобов дол“), **договори за изкупуване на електроенергия (СИЕ) на ТЕЦ „КонтурГлобал Марица Изток 3“ и ТЕЦ „Ей И Ес Марица Изток 1“**.

1. ТЕЦ „Брикел“ осигурява отопление само на 2 000 домакинства и няколко обществени сгради, а ТЕЦ „Бобов дол“ не осигурява отопление на нито една жилищна или обществена сграда в Бобов дол.
2. С оглед на различните видове субсидии за въглища и газ и техния значителен размер, това да не бъде уточнено как и кога те ще бъдат преустановени е в нарушение на Регламента за управление и също така създава пряк риск за постигането на целите за декарбонизация на българската индустрия и на целите на ЕС в областта на климата.

III. Недостатъци в процеса на обществено обсъждане по време на актуализацията на ИНПЕК в България

1. Първият (и закъснъл с почти 6 месеца) проект, публикуван за обществено обсъждане през декември 2023 г. не включваше очакваните резултати от описаните мерки.
2. Второто обществено обсъждане бе в периода 13 юни 2024 г. - 26 юни 2024 г. (две седмици).
3. По време на двете обществени обсъждания беше осигурен достъп само до националния план. Не бяха предоставени аналитични данни и прогнози съгласно част II от приложение I към Регламента за управление.
4. Варианта на окончателния актуализиран ИНПЕК, който бе изпратен до Европейската комисия през януари 2025 г. не беше предоставен на обществено обсъждане и не бе предоставен на българската общественост, с изключение на публикацията на официалната уеб страница на Европейската комисия.
5. Едва в края на 2024 г. Министерството на околната среда и водите стартира процедура за възлагане на изготвянето на задължителната екологична оценка съгласно Директивата за стратегическа екологична оценка и съответната оценка съгласно Директивата за местообитанията.⁷

⁷ <https://app.eop.bg/today/446600>

6. Окончателният вариант на ИНПЕК, представен на ЕК, не съдържа глава, описваща как е взета предвид обратната връзка от обществената консултация, а само неясно и неизчерпателно обобщение на становищата. Сериозните екологични, климатични и икономически съображения срещу експлоатацията и потенциалните сондажи за газ в българския участък на Черно море и призивите срещу плановете за нови ядрени реактори изобщо не са отразени.
7. По време на фазата на ангажиране на заинтересованите страни не са предприети конкретни мерки за достигане до слабо представените групи. Младите хора бяха непропорционално изключени от достъпа до обществените консултации, като не успяха да осигурят „достъпен социален диалог и подход, обхващащ цялото общество“, както се подчертава в Регламента за управление и раздел 3.2 от Известието на Комисията относно насоките към държавите членки за актуализиране на националните енергийни и климатични планове за периода 2021-2030 г. Това се потвърждава от задълбочен анализ на интервюта с младежи от България, проведен от организацията Youth and Environment Europe (YEE)⁸.

⁸ Youth and Environment Europe. (2024)., [Youth Participation in the Bulgarian updated NECP](#).

